

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Odeljenje za psihologiju

MOTIVACIJA I EMOCIJE

Slobodan Marković

Tematske celine

MOTIVACIJA: Instinkti, Fiziologija, Nenagonska motivacija

EMOCIJE: Neuralne osnove, Fenomenologija, Teorije

SPAVANJE I SAN

SPAVANJE I SAN

Hipnos (*Somnus*):
bog sna

brat *Tanatos*
bog podzemnog mraka

majka *Niksa*
boginja noći

otac *Tartar*
bog smrti

SPAVANJE

EVOLUCIJA SPAVANJA

Polifazično spavanje: većina životinja, deca

Monofazično spavanje (uglavnom noćno): odrasli ljudi

Hibernacija: „zimski san“

Hemisferni spavači: morski sisari, ptice selice

Dužina spavanja i bezbednost:

veliki biljojedi (2-3h),

grabljivci i glodari koji žive pod zemljom (>10h)

Individualne razlike kod ljudi:

„ljudi sove“ i „ljudi ševe“

od ljudi koji „nikada ne spavaju“ do „spavalica“

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE PROMENE

Usporavanje i smanjenje večine telesnih funkcija:

metabolizam, mišični tonus, krvni pritisak, puls, temperatura, digestivni procesi, refleksi itd.

Porast pojedinih fizioloških parametara:

znojenje, kranijalni pritisak, volumen mozga i sl.

Specifične kvalitativne promene:

električni potencijal mozga – specifični moždani talasi
brzi pokreti očiju, REM (*Rapid Eye Movement*)

SPAVANJE

FAZE SPAVANJA: MOŽDANI TALASI

Budnost

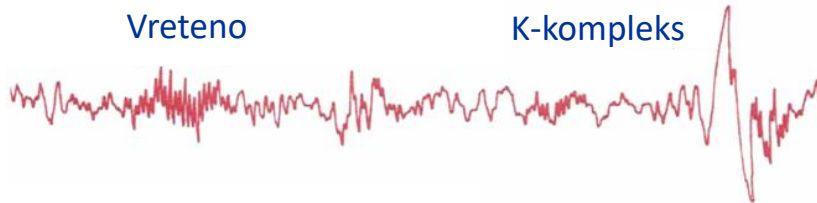
Dremljivost
Alfa, 8-12 Hz

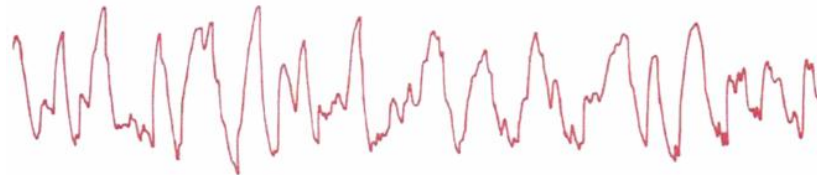
Faza 1
Teta, 3-7 Hz

Faza 2
Teta, 3-7 Hz
+ 12-14 Hz

Faza 3
Delta, 0,5-2 Hz

REM

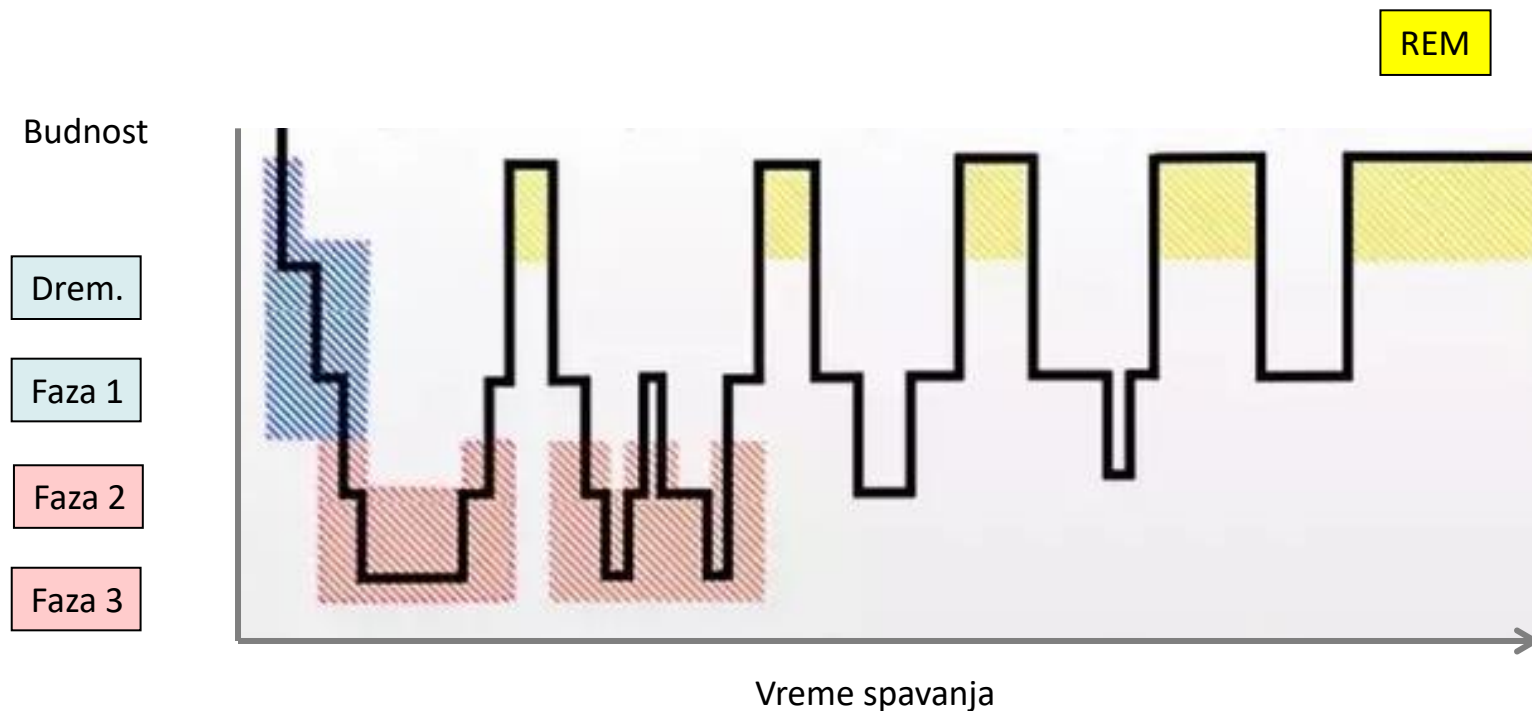

Opada frekvenca
Raste napon

SPAVANJE

REM faze

REM: uglavnom vezan za snove (preko 80% u proseku)

NREM: moguće je javljanje snova, ali retko (ispod 20% u proseku)

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Hemijski uzroci sna (npr. *brom*)

Cerebralna ishemija: smanjeno snabdevanje mozga krvlju

Hormon sna - hipnotoksin: *Pieron (1913)*

Nepotvrđeno: ni brom, ni ishemija, ni hipnotoksin

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Iradijacija neuralne inhibicije: Pavlov (1923)

1. Inhibicija korteksa, pa onda
2. prenošenje inhibicije na supkortikalne regione

Kritika: organizmi bez korteksa takođe spavaju!

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Iradijacija neuralne inhibicije: Pavlov (1923)

Faze sna slične fazama na osnovu moždanih talasa:

1. **Izjednačavajuća:** uslovljavanje na **jače draži**
2. **Paradoksalna:** plitak san, usl. na **slabije draži**
3. **Ultraparadoksalna:** dubok san, usl. na **diferenciranje**
4. **Narkotička:** slabo uslovljavanje
5. **Kočeca:** nema uslovljavanja

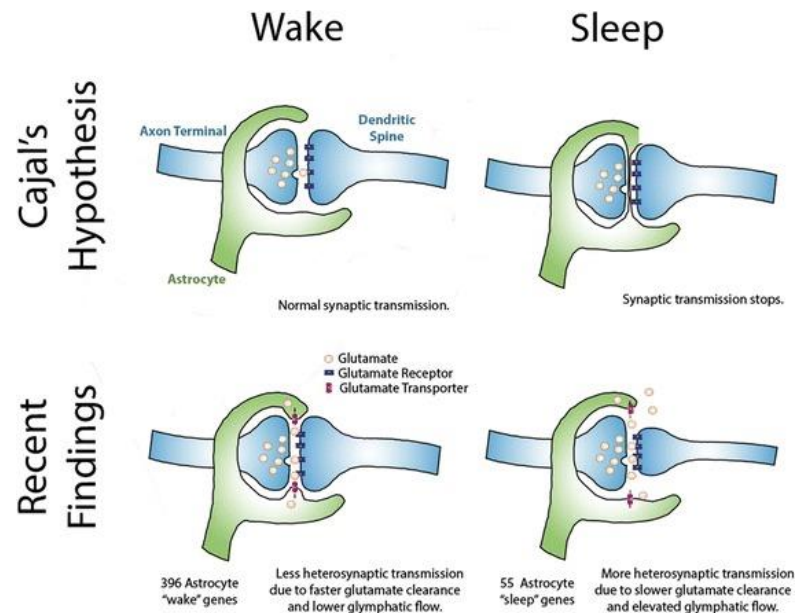
SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Razmicanje neurona: *Ramón y Cajal (1895)*

Tso & Herzog (2015):

Nešto se ipak dešava na sinapsama!

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Centar za san - hypothalamus: *Hess (1933)*

Von Economo: povrede usled „španske groznice“

prednji h. – insomnija

zadnji h. – pospanost

Savremeni nalazi: **Nešto se ipak dešava oko hipotalamusa!**

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Uloga propriocepcije: *Kleitman (1939)*

Eksperimenti sa izolacijom u pećini

Kleitman & Richardson, 1938.

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Uloga propriocepcije: *Kleitman (1939)*

Radovi sa *Ezerinskim* i *Dementom* o ulozi REM:
ometanje REM-a negativno po mentalno zdravlje!

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Uloga propriocepcije: *Kleitman (1939)*

Savremeni nalazi:

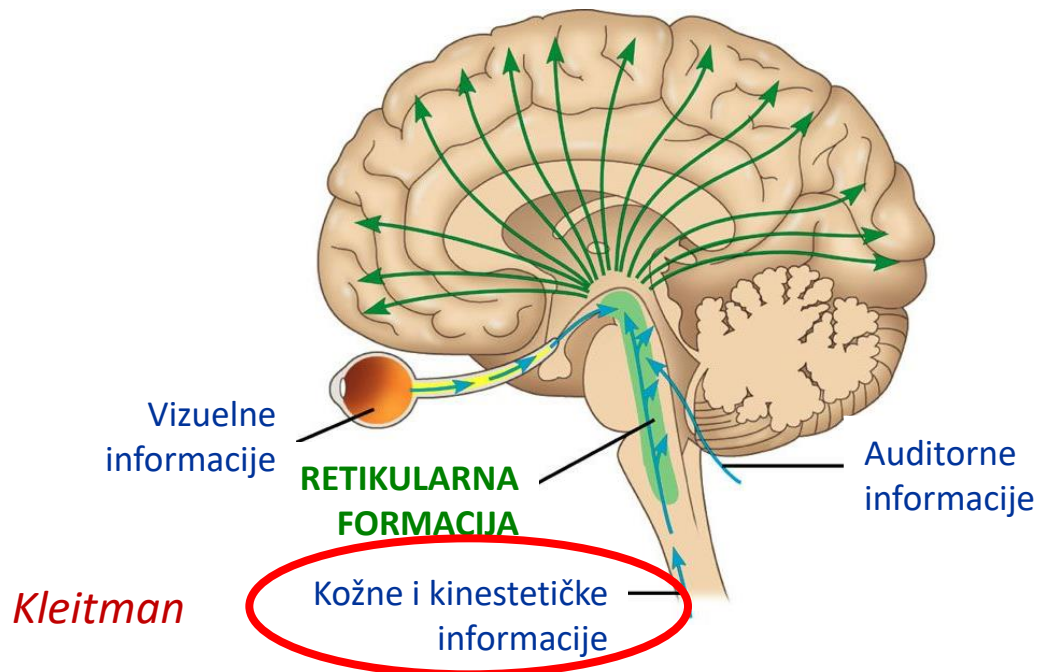
Nešto ipak ima veze sa padom tonusa mišića!

SPAVANJE

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Uzlazni retikularni aktivacioni sistem: *Moruzzi & Magoun (1949)*

Transformacija senzorne u nespecifičnu inervaciju usmerenu ka korteksu

SPAVANJE

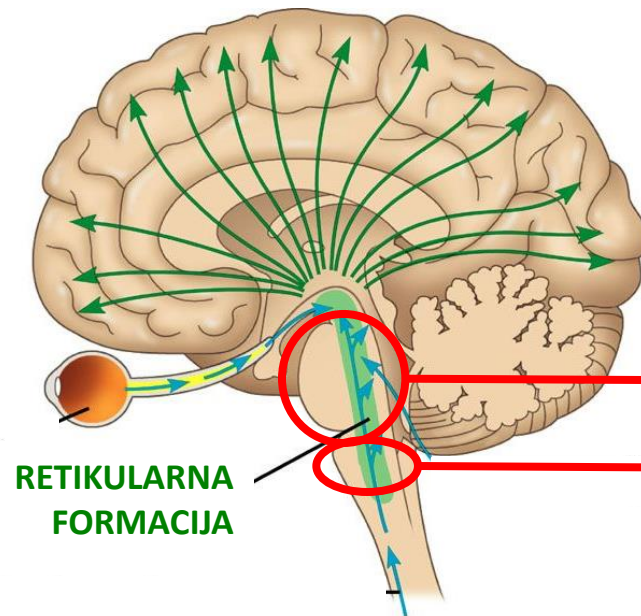
FIZIOLOŠKE TEORIJE

Uzlazni retikularni aktivacioni sistem: *Moruzzi & Magoun (1949)*

Transformacija senzorne u nespecifičnu inervaciju usmerenu ka korteksu

Hess:

centar u hipotalamusu!

Talamus:
selektivno => pažnja

Mezencefalon:
neselektivno => budnost

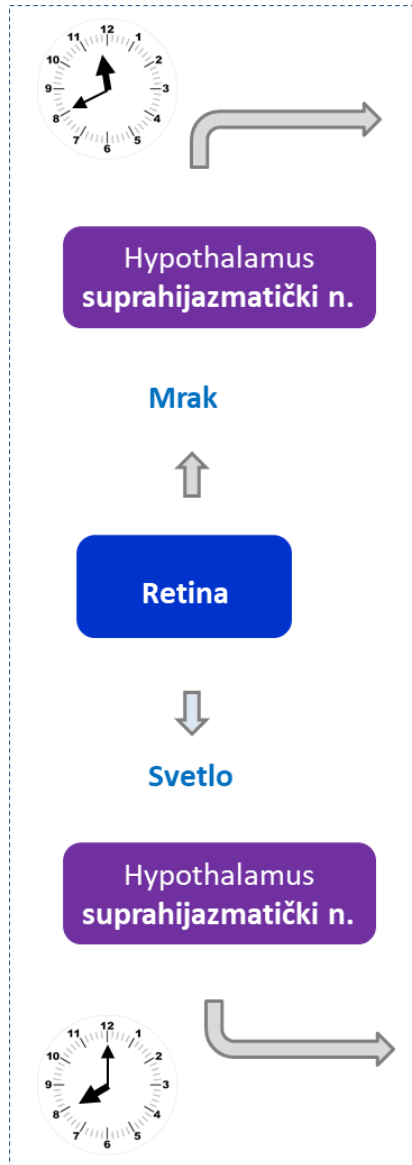

SPAVANJE

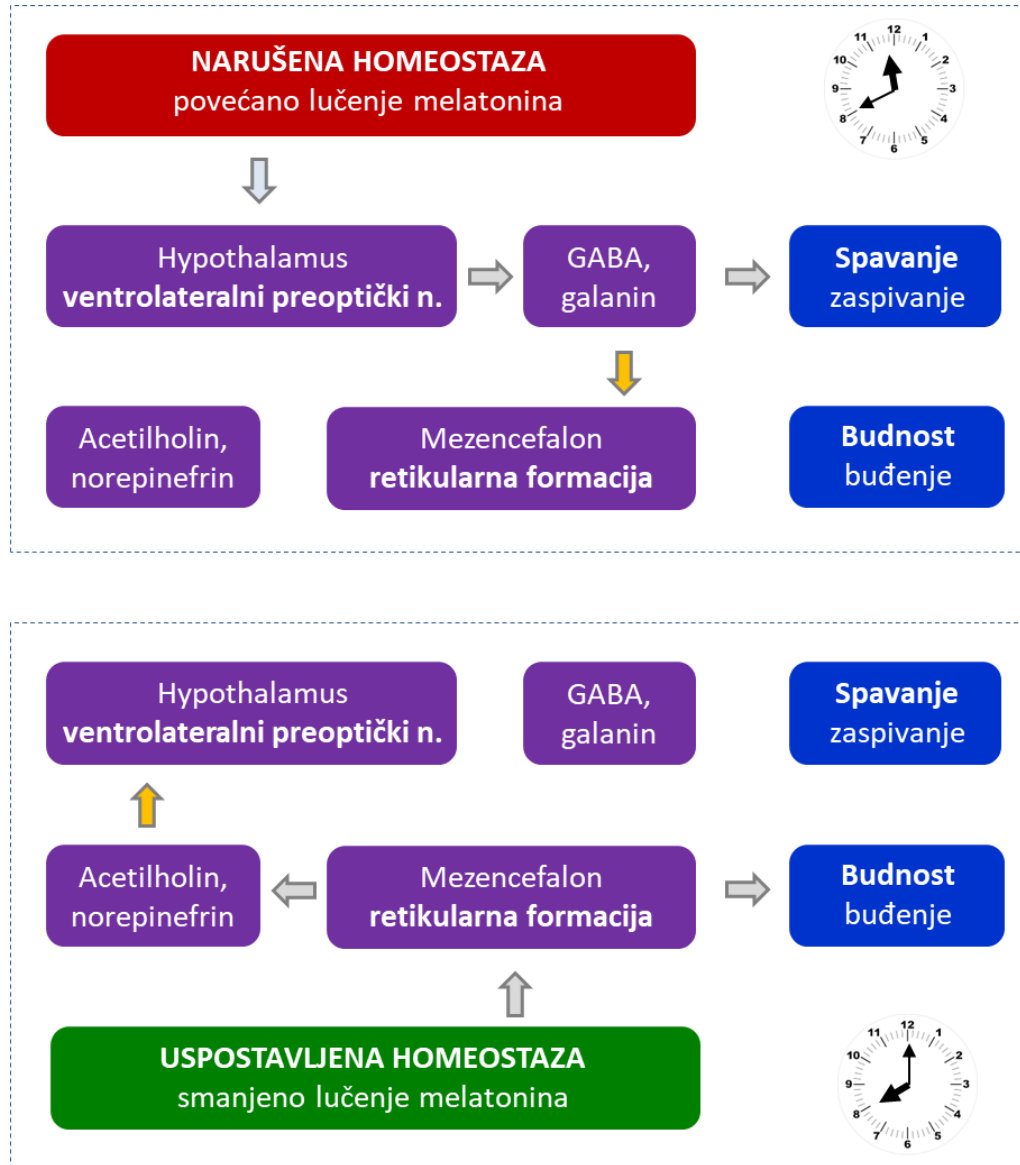
FIZIOLOŠKE TEORIJE

Savremeni nalazi: *C/S Model*

Cirkadijalni ritam

Spavanje-buđenje: *homeostaza*

SPAVANJE

POREMEĆAJI SPAVANJA

Insomnija

Stres: napetost mišića => retikularna formacija
Genetski poremećaj – fatalna insomnija

Narkolepsija

Naglo, nekontrolisano i kratkotrajno padanje u dubok san
Povrede hipotalamusa (centar za san)

Parasomnije

Somnambulizam, pričanje u snu, more, paraliza...
Najčešće u stresnim periodima života

SPAVANJE

DEPRIVACIJA SPAVANJA

Dugotrajno nespavanje = fatalne posledice

11 dana Ginisov rekorder u nespavanju: *Rendy Garner*

74 dana fatalni štrajk glađu: *Terence MacSwiney*

18 dana bez vode: *Andreas Mihavec*

SPAVANJE

KOGNITIVNA FUNKCIJA SPAVANJA

Aktivaciona sinteza: *Hobson & McCarley (1977)*

Konsolidacija memorije za vreme REM-a

Čišćenje od pseudoinformacija: *Krick & Mitchison (1983)*

PGO talasi (*Pons-Geniculate-Occipital*) tokom REM-a otklanjaju parazitske ostatke neuralne aktivacije, tj. pomažu zaboravljanju

Dinamične kompetence: *Ognjenović (1982, 1997)*

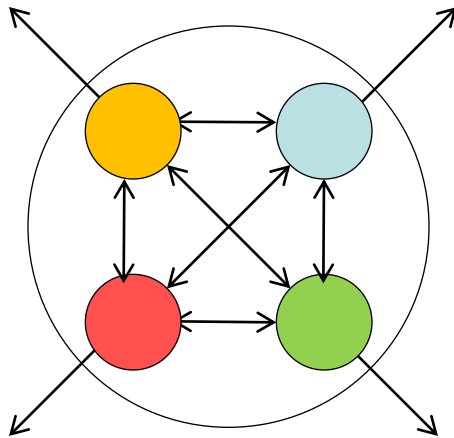
Povratak fleksibilnosti nervnom sistemu (korteksu)

SPAVANJE

KOGNITIVNA FUNKCIJA SPAVANJA

Dinamične kompetence: *Ognjenović (1982, 1997)*

Povratak fleksibilnosti nervnom sistemu (korteksu)

Funkcionalni sistemi: perceptivne, kognitivne i motorne komponente složenih akcija

Ekvifinalnost: svi FS teže realizaciji

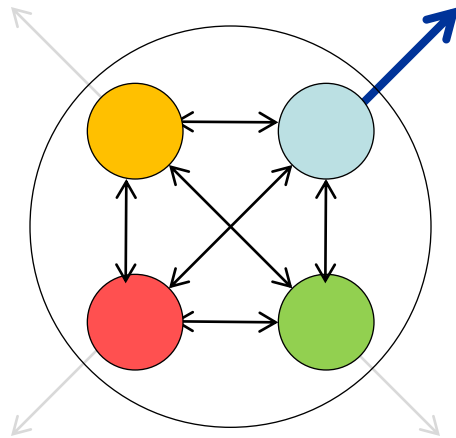
Učenje: favorizovanje jednog (uspešnog) FS

SPAVANJE

KOGNITIVNA FUNKCIJA SPAVANJA

Dinamične kompetence: *Ognjenović (1982, 1997)*

Povratak fleksibilnosti nervnom sistemu (korteksu)

Funkcionalni sistemi: perceptivne, kognitivne i motorne komponente složenih akcija

Ekvifinalnost: svi FS teže realizaciji

Učenje: favorizovanje jednog (uspešnog) FS

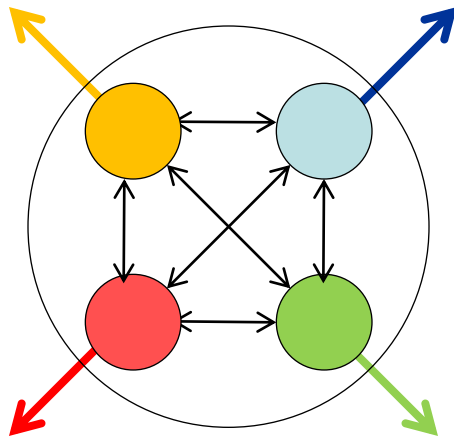
SAN: vraćenje kompetenci nerealizovanim FS

SPAVANJE

KOGNITIVNA FUNKCIJA SPAVANJA

Dinamične kompetence: *Ognjenović (1982, 1997)*

Povratak fleksibilnosti nervnom sistemu (korteksu)

Funkcionalni sistemi: perceptivne, kognitivne i motorne komponente složenih akcija

Ekvifinalnost: svi FS teže realizaciji

Učenje: favorizovanje jednog (uspešnog) FS

SAN: vraćenje kompetenci nerealizovanim FS

UMETNOST: vraćenje kompetenci u **realnosti**; umetnost kao eksternalizovani san!

SPAVANJE

KOGNITIVNA FUNKCIJA SPAVANJA

Čišćenje od pseudoinformacija: *Krick & Mitchison (1983)*

Snovi: slučajne reprezentacije dnevnih aktivnosti

SAN

PSIHODINAMSKE TEORIJE

Psihoanaliza: *Freud, Analiza snova (1913)*

Super-ego potiskuje neprimerene želje kako bi se očuvalo samopoštovanje.

Simboličko zadovoljenje nesvesnih želja:
san, umetnost...

Manifestni sadržaj sna:
površinski denotativni sloj

Latentni sadržaj sna:
skriveno, dubinsko značenje

Leonardo: Leda

SAN

PSIHODINAMSKE TEORIJE

Psihoanaliza: *Freud, Analiza snova (1913)*

RAD SNA:

Sažimanje

Obrtanje

Pomeranje

Simbolizacija

Manifestni sadržaj sna:
površinski denotativni sloj

Latentni sadržaj sna:
skriveno, dubinsko značenje

Leonardo: Leda

SAN

PSIHODINAMSKE TEORIJE

Analitička psihologija: *Jung (1916)*

Funkcija sna: integracija ličnosti, **individuacija**

Simbolizam sna: **arhetipovi** (kolektivno nesvesno)

SAN

KOGNITIVISTIČKE TEORIJE

Kognitivna analiza sadržaja sna: Hall (1953)

Koncepti

1. *Self-koncept*: sopstvene osobine, potrebe i sl.
2. *Koncept drugih*: likovi, njihove akcije, odnosi prema nama i sl.
3. *Koncept sveta*: mesto, događaji, problemi, sukobi, odnos prema nama i sl.

SAN

KOGNITIVISTIČKE TEORIJE

Memorijski izvori sna: *Cavallero (1987)*

Konstruktivna priroda memorije pri kompoziciji sna

1. *Self-koncept:* sopstvene osobine, potrebe i sl.
2. *Autobiografski događaji:* prostor, vreme i sl.
3. *Semantički izvori:* znanje o svetu, drugima, sebi i sl.

SAN

KOGNITIVISTIČKE TEORIJE

Značenje sna: *Montangelo (1991)*

Sintaksa i semantika sna

1. *Očigledna veza*: fluentan sled scena i radnji
2. *Narativna veza*: konsekvence događaja (+ ili -)
3. *Skript*: scenario, opšta šema priče
4. *Teleonomijska veza*: cilj, namera
5. *Kauzalna veza*: smisao sukcesivnih događaja
6. *Dekompozicija*: razlaganje događaja na elemente

REZIME

SPAVANJE:

Moždani talasi: usporavanje – od alfa do delta talasa

Retikularna formacija: smanjenje dotoka impulsa sa periferije

REM spavanje: javljanje snova

SAN:

San kao besmisleni niz predstava: *Krick & Mitchison*

San kao simbolička poruka: psihodinamske teorije

San kao konceptualna šema: kognitivističke teorije